

LIVIA DRUSILLA – INFLUENȚA PRIMEI ÎMPĂRĂTESE

Andreea-Raluca BARBOȘ*
Decebal NEDU*

Cuvinte-cheie: *Augustus, Livia Drusilla, Iulia Augusta, Tiberius, Terentia, Cornelius Cinna, Piso, Plancina, Plautia Urgulania.*

Keywords: *Augustus, Livia Drusilla, Iulia Augusta, Tiberius, Terentia, Cornelius Cinna, Piso, Plancina, Plautia Urgulania.*

Rezumat: *Puterea Liviei Drusilla în timpul domniei lui Augustus s-a rezumat doar la exercitarea influenței asupra anumitor decizii importante pentru stat și familie. Niciodată ea nu apare însă menționată de surse ca fiind implicată direct în raporturile dintre instituțiile statului roman sau acționând în numele soțului ei. Această atitudine inteligentă s-a datorat, cel mai probabil, faptului că expunerea publică a Liviei putea dăuna regimului politic impus de Augustus, care milita pentru întoarcerea la tradițiile și moravurile antecesorilor. Pe de altă parte, în multe situații, intrigile de culise puteau fi mult mai eficiente decât acțiunile fățișe și reprezentau „amprenta decizională nevăzută” a multor acțiuni publice. După anul 14 p.Chr., confuzia creată de acordarea titlului de Augusta, i-a permis Liviei / Iuliei să își manifeste în mod public influența. Noul său statut a dus la apariția unor tensiuni în cadrul familiei conducătoare, soldate în cele din urmă cu scindarea acesteia și cu izolarea bătrânei împărătese.*

Abstract: *The power of Livia Drusilla during the reign of Augustus was limited to exerting some influence in the process of taking several important decisions, related both to state and family affairs. The sources never mention her as being directly involved in the*

* Andreea-Raluca BARBOȘ: Școala Gimnazială Nr. 28, Galați; Seminarul de Istorie Antică și Epigrafie „Vasile Lica” al Universității „Dunărea de Jos” din Galați; e-mail: barbos.andreea@yahoo.com.

* Decebal NEDU: Seminarul de Istorie Antică și Epigrafie „Vasile Lica” al Universității „Dunărea de Jos” din Galați; e-mail: decebal.nedu@ugal.ro.

Pentru cei care i-am fost studenți la sfârșitul anilor '90 și începutul anilor 2000, Maria Bărbulescu era „doamna de fier” a facultății. Cu toate acestea, era iubită de studenți, apreciată și admirată. Totul datorită faptului că era un profesionist desăvârșit, atât în cercetarea antichităților cât și la catedra universitară unde epigrafia prindea viață.

relations between the Roman public institutions or as acting on behalf of her husband. Most probably, such a wise attitude was motivated by the fear that Livia's public exposure might have obstructed the political regime imposed by Augustus, which relied on the traditions and the customs from older times. Moreover, in many cases, the underground plots might have been more efficient than wide action. These plots even represented the "unseen determining power" of many public actions. After 14 AD, the confusion due to the title of Augusta bestowed upon her allowed Iulia / Livia to publically display her influence. Her new status incurred a tensed atmosphere in the ruling family. These tensions lead to the breaking of its unity and to the isolation of the old empress.

Experiența exilului și imaginea negativă a Fulviei, care din loialitate față de Marcus Antonius s-a implicat activ în politică, au determinat-o pe Livia Drusilla să evite cu orice preț încălcarea limitelor tradiționale impuse femeii romane. Velleius Paterculus nota că nimeni, niciodată, nu a simțit puterea Liviei altfel decât pentru a fi salvat din fața unui pericol sau pentru a fi sprijinit în ascensiunea politică¹. Tacitus o acuza de comportament duplicitar, în interiorul familiei acționând ca o *noverca*, pentru ca în public să se manifeste ca un adevărat model de virtute². La rândul său, Cassius Dio aprecia că Livia a căutat permanent să manifeste în public bunătate, prin actele de caritate îndreptate spre toate categoriile sociale³.

Livia s-a căsătorit cu Octavianus cu aproape un deceniu înaintea stingerii conflictelor civile. Acest interval de timp i-a permis probabil Liviei să analizeze evoluția socială și politică a lui Octavianus și, de asemenea, să se adapteze cerințelor impuse de un nou tip de guvernământ. Puterea de care s-a bucurat Livia în cei 41 de ani ai domniei lui Augustus nu a fost manifestată în public, influența asupra principelui fiind cea mai importantă unealtă utilizată pentru a obține rezultatele scontate.

Binefacerile Liviei erau cunoscute în toate teritoriile Imperiului Roman. În anul 21 a.Chr., Augustus și Livia au părăsit Roma pentru a vizita Orientul. Itinerariul acestora, indicat de Cassius Dio, pornea din Sicilia și avea ca destinație finală Syria. După rezolvarea problemelor din Sicilia și ridicarea Syracusei la rang de colonie romană, cuplul a trecut în Grecia. Acolo, Augustus a recunoscut ajutorul acordat de Sparta familiei Liviei în perioada proscritiilor, iar ca răsplată a trecut sub stăpânire lacedemoniană insula Cythera⁴. Probabil, aceasta a fost una dintre primele manifestări ale influenței Liviei.

În același an, insula Samos, pe baza legăturilor cu familia lui Livius Drusus, tatăl Liviei, și cu Octavianus, a cerut eliberarea de taxe și alte îndatoriri față de Imperiul Roman⁵. Pe insulă au fost descoperite două inscripții, care pot fi datate după anul 14 p.Chr. datorită onomasticii împărătesei, prin care erau elogiați părinții Liviei⁶. Cunoașterea numelor acestora indică o legătură mult mai veche a

¹ VELLEIUS PATERCULUS 2.130; BARRETT 2002, p. 189; BURNS 2007, p. 15.

² TACITUS, *Annales* 4.71.

³ CASSIUS DIO 58.2.

⁴ CASSIUS DIO 54.7; BARRETT 2002, p. 37.

⁵ BARRETT 2002, p. 331.

⁶ IGRR IV, 982, 983; BARRETT 2002, p. 198.

familiei sale cu locuitorii din Samos, recunoscută, de altfel, și prin familiaritatea cu care își omagiau samienii protecția, numind-o Drusilla⁷.

Octavianus a iernat în Samos după decesul Cleopatrei și a lui Marcus Antonius, cel de-al cincilea consulat fiind inaugurat la 1 ianuarie 29 a.Chr. pe insulă, iar iarna dintre anii 21-20 a.Chr. a fost petrecută tot în cadrul acestei comunități⁸. Cererea înaintată către Augustus pentru scutirea de taxe a fost susținută chiar de Livia. Din păcate, nu cunoaștem argumentele invocate de soția principelui, însă, într-o primă fază, doleanța a fost respinsă⁹. Principele și-a justificat decizia prin faptul că, în afara comunității din Aphrodisias, nicio altă așezare nu mai beneficiase de un astfel de privilegiu. De asemenea, prin intermediul aceleiași scrisori, Augustus își manifestă public regretul de a nu fi putut da curs dorinței Liviei, deși campania ei de susținere a fost foarte activă¹⁰. Cassius Dio înregistra că, în iarna 20-19 a.Chr., Augustus, aflându-se pe insulă, a revenit asupra deciziei și le-a acordat samienilor independența, ca un fel de răsplată pentru ospitalitatea lor, luând în același timp și măsuri pentru îmbunătățirea traiului acestora¹¹.

Întoarcerea la Roma a avut loc în 19 a.Chr., iar trei ani mai târziu Augustus s-a văzut nevoit să se îndrepte spre Gallia pentru a pune capăt unor mișcări stârnite de provocatori. Tot Cassius Dio nota că, în realitate, evenimentele din Gallia au fost doar un pretext, plecarea fiind impusă din cauza tensiunilor din Roma, provocate atât de șederea prelungită în cetate, cât și de măsurile luate împotriva celor care încălcaseră legea. Zvonurile însă arătau o cu totul altă motivație pentru deplasarea principelui spre Gallia. Se pare că, în acea perioadă, Augustus se găsea implicat într-o relație adulteră cu Terentia, soția lui Maecenas, iar discuțiile apărute la Roma îi afectau această legătură amoroasă¹². Vechimea acestei relații nu poate fi stabilită cu exactitate, dar, dintr-o scrisoare trimisă de M. Antonius anterior bătăliei de la Actium, și înregistrată de Suetonius, reiese că Augustus avea o legătură amoroasă cu o femeie pe nume Terentilla, probabil un derivat al numelui Terentia¹³. În ciuda faptului că adulterul Terentiei era bine cunoscut, mariajul ei a continuat, iar relația lui Augustus cu Maecenas nu a avut de suferit până în anul 22 a.Chr., când a avut loc conspirația lui Varro Murena și Fannius Caepio. Motivul căderii lui Maecenas în dizgrație nu avea la bază legătura de rudenie cu Varro Murena, fratele Terentiei, ci indiscreția. Maecenas i-a dezvăluit soției sale descoperirea conspirației și pericolul care îl pândeia pe fratele său¹⁴. Referitor la motivul discordiei apărută între cei doi, Cassius Dio relatează că Augustus, din cauza Terentiei, nu îl mai agrea pe Maecenas ca înainte; de aceea, în anul 16 a.Chr., el l-a însărcinat pe Taurus cu administrarea Romei¹⁵. Zvonurile susțineau, de altfel, că relația celor doi se baza pe sentimente puternice,

⁷ MDAI(A) 1960, p. 104-106, nr. 11, 12; BARRETT 2002, p. 198.

⁸ SUETONIUS, *Augustus* 26.3; CASSIUS DIO 51.18, 54.7; BARRETT 2002, p. 37.

⁹ BARRETT 2002, p. 131, 198.

¹⁰ BARRETT 2002, p. 198

¹¹ CASSIUS DIO 54.9; BARRETT 2002, p. 38.

¹² CASSIUS DIO 54.19; BARRETT 2002, p. 39.

¹³ SUETONIUS, *Augustus* 69.2.

¹⁴ SUETONIUS, *Augustus* 66.3; CASSIUS DIO 54.3.

¹⁵ CASSIUS DIO 54.19.

iar acest aspect părea să-l fi perturbat pe Augustus, odată ce el a dorit să o invite pe soția lui Maecenas să concureze împotriva Liviei, în cadrul unui concurs de frumusețe¹⁶. Nu deținem informații legate de reacția Liviei în fața unei astfel de propuneri, dar declarația acesteia referitoare la indiferența cu care a tratat infidelitățile principelui¹⁷ ne permite să credem că nici această situație inedită nu a fost tratată altfel.

Puterea Liviei de a se impune în fața soțului său prin demnitatea afișată indiferent de situație și prin sfaturi a ieșit la iveală și în cazul conspirației lui Cinna. Acest eveniment a născut numeroase controverse legate atât de cronologie, cât și de personajul implicat. Pentru filosoful Seneca, episodul conspirației lui Cinna a reprezentat unul dintre cele mai edificatoare exemple de clementă și, în același timp, o lecție utilă pentru formarea lui Nero ca principe. În schimb, Cassius Dio, punând accent pe discursul Liviei, a dorit să evidențieze atât situația ingrătă a unui personaj aflat în vârful ierarhiei politice, cât și influența de care se bucura aceasta asupra principelui¹⁸.

Prima problemă legată de cronologie apare în relatarea filosofului Seneca. Complotul împotriva lui Augustus a fost organizat de Lucius Cornelius Cinna după ce principele împlinise patruzeci de ani și pe când el se afla în Gallia¹⁹. După cum se poate observa, aceste indicii, deși folositoare, nu permit o datare exactă a evenimentului. Călătoriile întreprinse de Augustus în Gallia după împlinirea vârstei de patruzeci de ani au avut loc în 16-13 a.Chr. și în 10 a.Chr.²⁰ Așadar, conspirația relatată de Seneca pare să fi avut loc în intervalul 16-10 a.Chr.²¹ Restrângerea timpului la perioada 16-13 a.Chr. ar putea fi recomandată de prezența Liviei în provincie, alături de Augustus²². Cassius Dio menționa, pentru anul 10 a.Chr., o ședere prelungită a principelui la Lugdunum, în ideea de a putea urmări până și cele mai mici mișcări ale celților²³. Intervalul 16-13 a.Chr. pare să fi fost mult mai liniștit, principele folosind cea mai mare parte a timpului pentru statornicirea anumitor rânduieli menite să repare pagubele provocate de incursiunile celtice în provincie²⁴. Liniștea acestei din urmă perioade pare să fi fost propice Liviei, pentru a-și însoți nestingherită soțul. Dacă ar fi să dăm crezare zvonurilor înregistrate de Cassius Dio, prezența Liviei și a Terentiei în Gallia, în această perioadă, i-ar fi oferit lui Augustus ocazia de a alege între cele două femei.

Relatarea lui Cassius Dio despre conspirația lui Cnaeus Cornelius Cinna ridică o a doua problemă cronologică. Spre deosebire de filosoful Seneca, Cassius Dio plasează acest eveniment în anul 4 p. Chr., după trecerea în neființă a celor

¹⁶ CASSIUS DIO 54.19; LIGHTMAN & LIGHTMAN 2008, p. 312.

¹⁷ CASSIUS DIO 58.2.

¹⁸ SHOTTER 1974, p. 308.

¹⁹ SENECA, *De clementia* 1.9.2; SHOTTER 1974, p. 306, 307; BARRETT 2002, p. 39, 318; SWAN 2004, p. 148.

²⁰ CASSIUS DIO 54.19, 54.25, 54.36; *Res Gestae Divi Augusti* 12.2; SHOTTER 1974, p. 307.

²¹ SHOTTER 1974, p. 307.

²² SENECA, *De clementia* 9.1.6; BARRETT 2002, p. 39, 132.

²³ CASSIUS DIO 54.36.

²⁴ CASSIUS DIO 54.21.

doi fii Lucius și Caius și adopția lui Tiberius²⁵.

Așa cum se observă, cele două versiuni nu concordă nici asupra numelui purtat de conspirator. Seneca îl identifica cu Lucius Cornelius Cinna, fiul lui Lucius Cornelius Cinna, ginerele lui Pompeius Magnus, pe când Cassius Dio îl numea Cnaeus Cornelius Cinna, descendent dintr-o fiică a aceluiași Pompeius²⁶. Așadar, punctul comun al celor două relatări constă în filiația conspiratorului, acesta fiind identificat, de ambii autori, ca nepot al lui Pompeius Magnus²⁷. Lucius Cornelius Cinna tatăl fusese susținut de cumnatul său, Gaius Iulius Caesar, pentru ocuparea preturii în anul 44 a.Chr., iar el sau un fiu cu același nume, născut probabil dintr-un mariaj anterior celui cu Pompeia Magna, se pare că a fost consul sufect în anul 32 a.Chr.²⁸ Dacă L. Cornelius Cinna fiul ar fi deținut consulatul sufect în anul 32 a.Chr., atunci nu poate corespunde descrierii lui Seneca. Filosoful nota că, în momentul conspirației, nepotul lui Pompeius Magnus era un adolescent (*adulescentem nobilem*)²⁹. De altfel, în discursul atribuit de Seneca lui Augustus, conspiratorului nu i se impută, din cauza tinereții sale, nicio altă culpă, iar atitudinea acestuia față de principe era justificată prin educația primită din partea adversarilor lui Octavianus, în perioada ulterioară asasinării lui Caesar³⁰. Așadar, deși nu putem stabili cu exactitate anul nașterii, putem presupune că el era apropiat ca vârstă de Tiberius, fiul Liviei, și probabil primii săi ani de viață au fost la fel de agitați ca cei ai succesorului lui Augustus³¹. Chiar și în această situație, conspiratorul nu putea fi adolescent în perioada 16-13 a.Chr., ci avea aproape 30 de ani. După cum vom vedea, nominalizarea lui Cnaeus Cornelius Cinna Magnus ca organizator al complotului împotriva lui Augustus pare să fie cea mai credibilă ipoteză.

În varianta lui Seneca, detaliile complotului i-au fost dezvăluite lui Augustus de către unul dintre complicii lui Cornelius Cinna³². Numele acestuia nu este dezvăluit, cum de altfel nu au fost nominalizate nici celelalte personaje implicate. Cassius Dio, în schimb, nu menționează felul în care informațiile i-au parvenit lui Augustus, dar precizează că membrii conjurației făceau parte din elita socială a Romei³³. În ambele versiuni, teama provocată de aflarea unei astfel de vești nu i-a permis principelui să doarmă și nici să ia o decizie fermă cu privire la soarta vinovatului, dar, în descrierea filosofului, furia a fost cea care l-a determinat să convoace consiliul prietenilor³⁴. Seneca și Cassius Dio, deși descriu derularea evenimentelor în mod diferit, sunt de acord că Augustus nu era decis să-i execute pe cei implicați în conjurație, fie din cauza tinereții și nobleței familiilor din care

²⁵ CASSIUS DIO 55.12-13; BARRETT 2002, p. 318, 132; SHOTTER 1974, p. 306; SWAN 2004, p. 147, 148.

²⁶ SENECA, *De clementia* 1.9.4; CASSIUS DIO 54.14; BARRETT 2002, p. 132; SWAN 2004, p. 148, 150.

²⁷ SHOTTER 1974, p. 306; BARRETT 2002, p. 318.

²⁸ BARRETT 2002, p. 318; SHOTTER 1974, p. 306, 307; SWAN 2004, p. 150.

²⁹ SENECA, *De clementia* 1.9.3; BARRETT 2002, p. 318.

³⁰ SENECA, *De clementia* 1.9.3, 1.9.8; SHOTTER 1974, p. 307.

³¹ SHOTTER 1974, p. 307.

³² SENECA, *De clementia* 1.9.2.

³³ CASSIUS DIO 54.14.

³⁴ SENECA, *De clementia* 1.9.3; CASSIUS DIO 54.14; SHOTTER 1974, p. 307, 308.

descindeau, fie pentru că, apelând la o soluție extremă, nivelul securității sale nu avea să crească. De altfel, nici iertarea nu părea să fie o soluție în opinia lui Augustus, fiind socotită ca slăbiciune și un îndemn pentru alții să comită același gen de fapte³⁵. Discursul construit de filosof, ca fiind ținut de Augustus în fața soției sale, apare înregistrat ca un monolog, urmat de o scurtă intervenție a Liviei³⁶. Cassius Dio a creat însă o dezbateră mult mai dinamică și mai complexă, Augustus și Livia apărând implicați într-un dialog despre ambițiile, năzuințele și înclinațiile naturale ale personajelor din elita societății romane, capabile să urzească astfel de comploturi³⁷.

Pentru femeile romane, modestia era una dintre cele mai mari calități, iar Seneca și Cassius Dio au încercat să transpună imaginea unei soții loiale, preocupate de liniștea soțului său, dar, în același timp, conștientă de statutul deținut în raport cu *pater familias*. Deschiderea pledoariei Liviei se realizează, în cazul lucrării lui Seneca, printr-o întrebare scurtă, *admittis inquit muliebri consilium?* al cărei răspuns trebuie intuit, deoarece este urmată imediat tot de cuvintele împărătesei³⁸. În varianta lui Cassius Dio, Livia își abordează soțul diplomatic, făcând apel la modestie și aducând în discuție posibilitatea ca îndrăzneala sa să-i repugne³⁹. În acest fel, istoricul antic a dorit să evidențieze relațiile din interiorul unei familii tradiționale, în care soții au atribuții specifice, iar încălcarea tradiției și a statutului oferit de aceasta femeilor era indicată tocmai prin implicarea lor în activitatea bărbaților.

Dorind să-i ofere lui Nero un exemplu concret în abordarea unor astfel de probleme, Seneca i-a construit Liviei un discurs pentru a reliefa dezavantajele condamnării la moarte a conjuraților. Augustus, conform celor relatate de Livia, fusese întotdeauna sever în pedepsirea vinovaților, dar, în ciuda acestui fapt, conspirațiile nu conteneau să apară. Sfatul Liviei era ca principele să abordeze cu calm problemele create de Cinna, care fusese arestat și lipsit astfel de posibilitatea de a mai acționa. În aceeași ordine de idei, Livia pleda pentru clemență, arătând că o astfel de atitudine față de un personaj periculos poate veni în sprijinul imaginii celui care deține puterea⁴⁰. Logica cuvântării Liviei l-a convins pe Augustus să renunțe la întrunirea consiliului și chiar la răzbunare. Pentru Seneca, discursul Liviei nu a fost decât un preambul, cea mai importantă componentă a exemplului fiind constituită din discursul principelui în fața lui Cinna. Cuvântarea principelui, care, conform filosofului, a durat mai mult de două ore⁴¹, dorea să evidențieze atitudinea sa conciliantă față de tânărul Cinna, născut și crescut pentru a-i fi dușman, și lipsa acestuia de recunoștință. În pofida prosperității obținute prin decizia lui Octavianus de a-i permite să păstreze averea tatălui său și a trecerii pe care o avea în viața publică prin deținerea unui sacerdoțiu tot din

³⁵ SENECA, *De clementia* 1.9.3; CASSIUS DIO 54.14; SWAN 2004, p. 147.

³⁶ SENECA, *De clementia* 1.9.4-6.

³⁷ CASSIUS DIO 54.14-15; SWAN 2004, p. 147.

³⁸ SENECA, *De clementia* 1.9.6.

³⁹ CASSIUS DIO 54.16; SWAN 2004, p. 151.

⁴⁰ SENECA, *De clementia* 1.9.6.

⁴¹ SENECA, *De clementia* 1.9.11.

mărinimia principelui, Cornelius Cinna a îndrăznit să atenteze la viața acestuia⁴². Din păcate, Seneca nu a mai înregistrat și explicațiile oferite de Cornelius Cinna cu privire la motivele transformării sale într-un conspirator și paricid⁴³. Deznodământul întrevederii a fost construit în așa fel încât impactul asupra lui Nero să fie destul de puternic pentru a-i modela caracterul. Principele și-a demonstrat disponibilitatea de a-i acorda conspiratorului o a doua șansă, oferindu-i, în același timp, prietenia sa, pentru a supune testului generozitatea binefăcătorului și recunoștința beneficiarului. Trecerea timpului a demonstrat, după cum nota Seneca, strânsa prietenie dintre cei doi. Cornelius Cinna, deși nu a solicitat vreo magistratură, a primit consulatul, dar i s-a reproșat lipsa de curaj pentru a-și depune candidatura. Augustus, la decesul acestui prieten, a fost numit prin testament unic moștenitor al averii. Ulterior acestui episod, relatează Seneca, nu au mai avut loc conspirații împotriva principelui⁴⁴.

Cassius Dio, spre deosebire de Seneca, folosește curiozitatea manifestată de Augustus față de sfatul soției sale pentru a-i crea acesteia un discurs deosebit. Îngrijorarea Liviei nu era provocată doar de pericolul în care se afla Augustus, ci și de instabilitatea propriei poziții, ca femeie care împărtășea cu principele și binele și răul, fiindu-i părtașă la domnie⁴⁵. Ca soție, Livia se putea simți amenințată, dar informația referitoare la participarea ei la guvernare alături de principe este, mai degrabă, o transpunere a realității cu care se confrunta societatea romană în secolul al III-lea p.Chr., când împărăteșele severiene se implicau activ în viața politică a Romei⁴⁶. La fel ca în cea a lui Seneca, în scrierea lui Cassius Dio este adusă în discuție reputația principelui, care putea avea mult de suferit în cazul folosirii cruzimii. În schimb, clemența nu numai că oferea o aură deosebită, dar îi permitea principelui să câștige dragostea, respectul și venerația supușilor săi⁴⁷. În opinia Liviei, atitudinea pe care trebuia să o adopte Augustus era aceea a unui lider incapabil să comită nedreptăți, plasându-se totodată deasupra oricărui bănuieți, prin eforturile pe care le depunea în vederea câștigării bunăvoinței oamenilor⁴⁸. Îndemnul de a-și schimba amândoi conduita, adoptând iertarea ca principală armă împotriva celor rău intenționați⁴⁹, ne oferă posibilitatea de a lua în calcul și varianta ca Livia să mai fi fost implicată în luarea altor decizii, în cazuri similare.

Pentru a se pune la adăpost de ura și răzbunarea ce puteau lua naștere în sufletele romanilor, recomandarea Liviei consta în evitarea cu orice preț a condamnării la moarte a celor implicați în conspirație⁵⁰. Execuția era recomandată doar pentru cei care, din dorința de a-și depăși condiția, se dovedeau a fi

⁴² SENECA, *De clementia* 1.9.7-8; SHOTTER 1974, p. 306-307.

⁴³ SENECA, *De clementia* 1.9.11.

⁴⁴ SENECA, *De clementia* 1.9.11-12; BARRETT 2002, p. 133; SHOTTER 1974, p. 307, 308; SWAN 2004, p. 148.

⁴⁵ CASSIUS DIO 54.16.

⁴⁶ BARRETT 2002, p. 155; SWAN 2004, p. 151.

⁴⁷ CASSIUS DIO 54.16.

⁴⁸ CASSIUS DIO 54.19; BURNS 2007, p. 14.

⁴⁹ CASSIUS DIO 54.16; BARRETT 2002, p. 132.

⁵⁰ CASSIUS DIO 54.20; SWAN 2004, p. 153.

stigmatizați de un viciu incurabil și continuu, cu moravuri și gânduri perverse⁵¹. Ca alternativă, Livia îi propunea lui Augustus trei tipuri de pedepse umilitoare pentru cei vizați: exilul, decăderea din drepturi sau amendarea. „O situație dezonorantă” precizează Cassius Dio, „o locuință sub orice critică, durerea sufletească și frica ce va să vină au avut asupra multora o acțiune binefăcătoare. Nu încapă îndoială că un om de viță, cu suflet nobil, ar alege mai degrabă moartea decât să îndure asemenea umilință”⁵².

În această ordine de idei, descendența ilustră a lui Cornelius Cinna și mândria sa de a purta numele lui Pompeius Magnus constituiau premise favorabile pentru sădirea sentimentului de rușine, în urma primirii unei pedepse umilitoare. Deși iertarea nu poate fi văzută ca o pedeapsă, rușinea față de măriniția manifestată de victima sa urma să-l copleșească, determinându-l să evite comiterea altor greșeli. Într-o astfel de situație, ambele părți aveau de câștigat, cel iertat căutând să își demonstreze loialitatea și recunoștința prin diverse servicii, iar binefăcătorul răsplătindu-l pentru gesturile sale⁵³.

Deși nu furnizează niciun detaliu, Cassius Dio menționează că principele a fost de acord cu cele rostite de Livia, le-a făcut morală conspiratorilor și i-a grațiat. În cazul lui Cornelius Cinna, iertarea a fost oferită de Augustus împreună cu desemnarea la consulat pentru anul următor. Lecția de umilință a fost înțeleasă atât de toți cei implicați, cât și de ceilalți oameni, în așa măsură încât nu au mai existat conspirații împotriva principelui. Ca o ironie însă, Livia avea să fie ea însăși suspectată de asasinarea principelui în anul 14 p.Chr.⁵⁴

În opinia lui D. Shotter, varianta lui Cassius Dio pare mult mai apropiată de realitate, atât din punct de vedere cronologic, cât și în privința identității conspiratorului. În anul 4 p.Chr., după decesele celor doi fii adoptivi, planurile successorale ale lui Augustus erau ruinate. Pentru reluarea politicii successorale, principele avea nevoie de consensul cetățenilor romani, iar condamnarea la moarte a unui membru al aristocrației îi putea aduce numeroase prejudicii. În consecință, conspirația lui Cornelius Cinna, iertarea acestuia și acordarea unui consulat au fost considerate elemente salvatoare pentru imaginea casei imperiale⁵⁵. Nu știm cu siguranță dacă adopția lui Tiberius a avut loc după conspirația lui Cinna, dar, în opinia lui D. Shotter, nepotul lui Pompeius Magnus făcea parte dintre liderii susținătorilor viitorului principe. Cum Tiberius era singura opțiune viabilă pentru succesiune, iar Livia a fost artizanul iertării lui Cornelius Cinna, putem crede că lui Augustus i-ar fi fost aproape imposibil să ia o decizie contrară celei menționate mai sus⁵⁶.

Personajul nominalizat de filosoful Seneca, Lucius Cornelius Cinna, nu apare în fastele consulare în intervalul 16 a.Chr. – 14 p.Chr. Însă, numele înregistrat de Cassius Dio este confirmat atât de faste, care pentru primele șase luni ale anului

⁵¹ CASSIUS DIO 54.18; SWAN 2004, p. 153.

⁵² CASSIUS DIO 54.18; SWAN 2004, p. 153.

⁵³ CASSIUS DIO 54.21.

⁵⁴ CASSIUS DIO 54.22; BARRETT 2002, p. 133; BURNS 2007, p. 14; SHOTTER 1974, p. 308; SWAN 2004, p. 154.

⁵⁵ SHOTTER 1974, p. 311.

⁵⁶ SHOTTER 1974, p. 313.

5 p.Chr. îl nominalizează pe Cnaeus Cornelius Cinna Magnus drept consul ordinar alături de Lucius Valerius Messalla Volesus⁵⁷, cât și de câteva epigrafe⁵⁸. Un fapt deosebit apare consemnat în fastele consulare, unde numele bunicului patern nu a fost înregistrat, în schimb cel matern, Pompeius Magnus, continua să fie onorat⁵⁹.

Pentru Livia, anul 14 p.Chr. nu a însemnat doar îndeplinirea ambițiilor materne prin ascensiunea lui Tiberius, ci și ieșirea oficială din conul de umbră în care stătuse pe durata domniei lui Augustus⁶⁰. Ineditul testamentului redactat de Augustus nu a constat însă în nominalizarea personajelor care au luat parte la masa succesorală, ci în prevederile care o priveau pe Livia. Aceasta, conform cu *lex Voconia* din anul 169 a.Chr., nu putea moșteni mai mult de 100.000 de sesterti, iar Cassius Dio nota că principele a cerut „îngăduința Senatului pentru a-i lăsa Liviei prin testament” mult mai mult din avere „în ciuda prevederilor legii”⁶¹. Pentru a se asigura că dorința sa va fi îndeplinită, Augustus a recurs și la o altă tactică: trecerea prin testament a Liviei în ginta Iulia și acordarea titlului de *Augusta*⁶².

Referitor la intrarea Liviei în ginta Iulia și preluarea numelui gentilic, Suetonius menționa că aceasta a fost cererea lui Augustus, făcând referire și la Tiberius, deși acesta fusese adoptat și purta gentiliciul principelui încă din anul 4 p.Chr.⁶³ Cassius Dio consemna și el primirea numelui de Iulia, dar, de asemenea, nu specifică niciun procedeu specific adopției⁶⁴. Pe de altă parte, Tacitus și Velleius Paterculus au înregistrat adopția Liviei în familia Iulia prin testament⁶⁵, ultimul autor nominalizând-o chiar drept fiică a principelui⁶⁶. Deși în majoritatea inscripțiilor Livia era prezentată ca fiică a lui Livius Drusus⁶⁷, într-o

⁵⁷ *Fasti Consulares inde a Caesaris nece usque ad Imperium Diocletiani* 1881, p. 16: L. Valerius Potiti f. M. n. Messalla Volesus Cn. Cornelius L. f. Magni Pompei n. Cinna Magnus; Cassius Dio 54.22; SWAN 2004, p. 155; BARRETT 2002, p. 132; SHOTTER 1974, p. 308, 312.

⁵⁸ CIL VI, 851: *L(ucio) Valerio Voleso / Cn(aeo) Cinna Magno / co(n)s(ulibus) / k(alendis) Mart(iis) apsolutum est*; CIL II, 1343 = ILS 6097 = AÉ 2004, 39: *Anno Cn(aei) Cinnai Magni L(uci) Valeri Volesi co(n)s(ulum) / ...*; CIL VI, 1961 = ILS 1946: *Cn(aeus) Cornelius Magni l(ibertus) / Oceanus accensus / patrono in co(n)s(ulatu) / ...*; CIL VI, 10294 = ILS 7341: *Cn(aeo) Cinna Magno // co(n)s(ulibus) / L(ucio) Valerio Voleso / a(n)te d(iem) XIII K(alendas) Apriles / ...*

⁵⁹ *Fasti Consulares inde a Caesaris nece usque ad Imperium Diocletiani* 1881, p. 16: Cn. Cornelius L. f. Magni Pompei n. Cinna Magnus.

⁶⁰ BARBOȘ 2014, p. 223.

⁶¹ CASSIUS DIO 56.32; SWAN 2004, p. 311; BAUMAN 1994, p. 131.

⁶² BARRETT 2002, p. 75; BARBOȘ 2014, p. 223.

⁶³ SUETONIUS, *Augustus* 101.2.

⁶⁴ CASSIUS DIO 56.46.

⁶⁵ TACITUS, *Annales* 1.8.

⁶⁶ VELLEIUS PATERCULUS 2.75; SWAN 2004, p. 352; BARRETT 2002, p. 148; SCOTT 1932, p. 43.

⁶⁷ CIL VI, 883: *Livia (D)rusi f. uxs[or]*; CIL V, 6416, r. 22-24: *Livia[e] / Drusi f. / uxori Caesaris Aug.*; CIL IX, 3304 = AÉ 1991, 557: *L[iv]iae Drusi f[il]iae / Augusti / ma[tri] Ti[berii] Caesaris et / [Drusi Germanici / Superaequani publice]*; ILS 122 = CIL X, 799: *Augustae Iul[ia]e / Drusi f[il]iae / divi Augusti*; CIL IX, 4514: *Augustae Iuliae / Drusi f[il]iae / divi Augusti*; AÉ 1976, 185: *[Iuliae A]ugustae / [Drusi f[il]iae] uxori divi Augusti Germanico / Caesari Ti. Augusti / [f[il]io]*; CIL XI, 7416: *Iuliae Drusi [f. Augustae] Ti. Caesaris [Aug[usti] et] Drusi Germani[ci]*

epigrafă descoperită la Velleia și datată în timpul domniei lui Caligula, Iulia Augusta apare menționată ca fiică a lui Augustus⁶⁸. Dacă această adopție a fost legală, atunci Tiberius și Livia / Iulia deveniseră frați în fața legii și aveau drepturi egale în revendicarea moștenirii⁶⁹.

Dacă în timpul domniei lui Augustus Livia a păstrat distanța față de politica activă, după ascensiunea lui Tiberius (14 p.Chr.), bătrâna împărăteasă și-a schimbat radical atitudinea, reclamându-și partea sa de putere⁷⁰. Deși nu a îndrăznit vreodată să intre în Senat sau să se prezinte în fața steagurilor militare⁷¹, puterea ei a fost resimțită de instituțiile statului. Importanța primirii titlului de *Augusta* și impactul său asupra sferei publice, unde activitatea femeilor era limitată, au ridicat numeroase semne de întrebare. Tradiția literară consemnează atât atitudinea Senatului, dornic să o aduleze pe Augusta prin acordarea unor onoruri fără precedent, cât și răspunsul negativ primit din partea lui Tiberius, fie din cauza invidiei, fie din dorința de a respecta tradiția republicană⁷².

În anul 16 p.Chr., intervenția în favoarea Plautiei Urgulania a fost prima manifestare publică a puterii Iuliei Augusta. Conform narațiunii lui Tacitus, Lucius Calpurnius Piso s-a manifestat violent față de corupția care domnea asupra justiției, a denunțat în plin Senat intrigile născute în for, delatorii și oratorii haini și apoi a anunțat că urma să părăsească Roma pentru a trăi departe, într-un sat uitat de lume. Eforturile lui Tiberius, susținute de familia imperială, au dat rezultate, L. Piso renunțând la ideea retragerii din viața publică⁷³. Furia acestuia însă nu a fost potolită, iar pentru a da frâu liber indignării a chemat-o în instanță pe Plautia Urgulania, pentru o datorie mai veche. Prietenia acesteia din urmă cu Livia și legătura de familie creată după căsătoria lui Claudius cu Urgulanilla⁷⁴, nepoata Urgulaniei, îl puneau pe Calpurnius Piso într-o situație delicată. Tacitus nota chiar că *amicitia* dintre cele două femei o ridicase pe inculpată deasupra legilor. În loc să dea curs citației, Urgulania a decis să se sustragă justiției căutând protecție în palatul imperial. Justiția coruptă fusese unul dintre motivele supărării lui Piso, iar atitudinea sfidătoare a inculpatei l-a determinat, făcând abstracție de puterea Iuliei Augusta, să pătrundă în palat pentru a o duce cu forța în fața instanței de judecată⁷⁵. Îndrăzneala lui a fost considerată de Iulia Augusta drept un afront adus statutului său, susținând public faptul că s-a simțit jignită și umilită (*se violari et imminui quereretur*). Felul în care s-a exprimat împărăteasa indică faptul că era protejată de legea maiestății, fie în calitate de membru al familiei imperiale, fie ca beneficiară, încă din anul

matri]; CIL II, 3102: *Liviae [Drusi f. uxori Caesaris Aug(usti) matri Ti(berii) Caesaris] / aviae [Germanici et Drusi Iuliorum Tiberii] f.*

⁶⁸ CIL XI, 1165: *[Iul]iae divi / A[ugusti] f[iliae] Augustae / matri Ti. Caesaris / [di]vo[i] Au[gusti] f[ilii] / Aug[usti] e[st] Neronis / [C]lau[di] Dru[si]*; BARRETT 2002, p. 148.

⁶⁹ BARRETT 2002, p. 149; BAUMAN 1994, p. 131.

⁷⁰ BARRETT 2002, p. 165.

⁷¹ CASSIUS DIO 57.12.

⁷² BAUMAN 1994, p. 132; BARBOȘ 2014, p. 226.

⁷³ TACITUS, *Annales* 2.34, 4.21; SEAGER 2005, p. 112.

⁷⁴ SUETONIUS, *Claudius* 26.2; BARRETT 2002, p. 192; SEAGER 2005, p. 112.

⁷⁵ TACITUS, *Annales* 2.34, 4.21; BARRETT 2002, p. 165-166; BAUMAN 1994, p. 135; SEAGER 2005, p. 112.

35 a.Chr., a inviolabilității dată de *tribunicia sanctissima*⁷⁶.

Mai departe, Tacitus relatează că Tiberius, martor la această problemă, a dorit să stingă supărarea mamei sale, promițându-i acesteia că urma să se prezinte în fața instanței ca apărător al Urgulaniei. În realitate însă, Tiberius nu era dispus să se umilească doar pentru a satisface orgoliul celor două femei. Drumul său spre tribunal s-a dovedit a fi unul foarte lung, din cauza deselor opriri intenționate, pentru a sta de vorbă cu oamenii ieșiți în întâmpinarea sa. Fiind probabil înștiințată de atitudinea lui Tiberius, Iulia Augusta i-a plătit lui Piso suma de bani datorată de Urgulania. Procesul nu a continuat, iar Tacitus consemnează că efortul lui Calpurnius Piso a fost încununat de glorie, căci Tiberius și-a întărit bunul renume⁷⁷. Iulia Augusta, deși a fost lezată de această afacere, nu a acționat legal împotriva lui Piso.

Referitor la acest episod, R. A. Bauman susține că, în realitate, Iulia Augusta, contestând refuzul lui Tiberius de a-i recunoaște poziția constituțională, a profitat de problema creată de Urgulania pentru a face o demonstrație de putere. Deși Tiberius nu a ajuns în instanță, împărăteasa și-a impus punctul de vedere⁷⁸. Abia în anul 24 p.Chr., acuzatorul Urgulaniei a fost deferit justiției de către Q. Granius, pentru uneltiri împotriva maiestății imperiale, deținere de substanțe otrăvitoare și purtarea sabiei la ședințele senatului. Tacitus lasă să se înțeleagă că Tiberius ar fi fost în spatele acestor acuzații, deoarece umiliința resimțită cu opt ani în urmă nu fusese uitată. L. Piso a murit însă înainte de pronunțarea sentinței⁷⁹.

Urgulania se pare că nu a înțeles situația delicată pe care a creat-o în anul 16 p.Chr. Mizând în continuare pe relația de prietenie și rudenie cu Iulia Augusta, ea a refuzat să se prezinte pentru a depune mărturie într-un proces care se desfășura în fața Senatului. Legat de această problemă, Tacitus înregistrează un fapt deosebit. Un pretor a fost desemnat să meargă la domiciliul Urgulaniei pentru a-i lua depoziția, „pe câtă vreme, pentru fecioarele vestale, un vechi obicei cerea ca, ori de câte ori le pun ca martore, ele să fie ascultate în for sau în fața tribunalului”⁸⁰. Cel mai probabil, această din urmă afirmație, destul de ambiguă, nu făcea referire la statutul de vestală al Urgulaniei, ci sublinia diferența dintre atitudinea manifestată în fața legii de cele mai importante preotese ale Romei și cea a unei femei care abuza de puterea conferită de prietenia cu văduva lui Augustus⁸¹.

Maiestatea lui Iulia Augusta a fost din nou subiect de discuție în anul 17 p.Chr. Tacitus nota că Appuleia Varilla a ofensat memoria lui *divus Augustus*, proferând, în același timp, injurii la adresa lui Tiberius și a împărătesei⁸². Aceasta era

⁷⁶ TACITUS, *Annales* 2.34; BARRETT 2002, p. 166, 136; BAUMAN 1994, p. 135, 94; SEAGER 2005, p. 112.

⁷⁷ TACITUS, *Annales* 2.34; SEAGER 2005, p. 112; BARRETT 2002, p. 166; BAUMAN 1994, p. 135.

⁷⁸ BAUMAN 1994, p. 135.

⁷⁹ TACITUS, *Annales* 4.21; BARRETT 2002, p. 167.

⁸⁰ TACITUS, *Annales* 2.34; BARRETT 2002, p. 166; SEAGER 2005, p. 112; BAUMAN 1994, p. 135.

⁸¹ BAUMAN 1994, p. 135.

⁸² TACITUS, *Annales* 2.50; BARRETT 2002, p. 167; SEAGER 2005, p. 129.

fiica consulului Sextus Appuleius (29 a.Chr.) și a Marcellei Maior⁸³. Așadar, pe linie paternă era nepoata Octaviei Maior⁸⁴, iar pe linie maternă nepoata Octaviei Minor⁸⁵, ambele bunici fiind surorile lui Augustus.

Instrumentarea cazului a scos la iveală și o relație adulteră a Appuleii Varilla cu un personaj pe nume Manilius, procesul desfășurându-se parțial sub incidența dată de *lex Iulia de adulteriis coercendis*. Acuzațiile aduse în baza altei legi, *lex Iulia de maiestate*, au fost analizate de către Tiberius, care a ținut să precizeze că doar ofensele aduse lui *divus Augustus* pot face subiectul unui proces. În aceeași ședință, el a precizat că jignirile aduse persoanei sale pot fi iertate, însă s-a abținut să ia vreo decizie în ceea ce privește ofensarea Iuliei Augusta. Această din urmă situație a fost rezolvată în următoarea ședință a Senatului, când Tiberius a spus că injuriile la adresa mamei sale pot fi, de asemenea, trecute cu vederea⁸⁶. Această decizie s-a datorat fie dorinței Iuliei Augusta, fie Tiberius, făcând primul pas în iertarea Appuleii Varilla, i-a forțat mamei sale hotărârea. Sentința în cazul adulterului, la cererea principelui, nu a fost deosebit de aspră. Familia Appuleii Varilla a fost însărcinată să aleagă locul exilului, singura condiție fiind îndepărtarea vinovatei la 200 de mile de Roma. În ceea ce-l privește pe Manilius, acestuia i-a fost interzisă șederea în Italia și Africa⁸⁷.

Suetonius relatează că Tiberius evita, pe cât posibil, să își întâlnească mama, iar când acest lucru se întâmpla nu purta discuții lungi și confidentiale, „pentru a nu lăsa impresia că se lasă condus de sfaturile ei, la care totuși apela uneori”⁸⁸. Nu numai sfaturile Iuliei Augusta îi erau folositoare, ci și ajutorul direct al acesteia. Tacitus înregistrează că, după sărbătorirea triumfului lui Germanicus, Tiberius a căutat să își rezolve o mai veche animozitate. Personajul vizat era regele Archelaos, care domnea peste Cappadocia de 50 de ani⁸⁹. Tacitus și Cassius Dio notau că ura lui Tiberius pentru acest rege își avea rădăcinile în perioada exilului pe insula Rhodos. În varianta lui Cassius Dio, anterior anului 6 a.Chr., Archelaos apelase la Tiberius pentru a-l apăra în fața învinuirilor formulate împotriva sa de cappadocieni. Ajutat probabil în rezolvarea litigiului, recunoștința lui Archelaos a întârziat să apară; chiar considerând că steaua lui Tiberius a apus, după prelungirea șederii în Rhodos, el a căutat să câștige încrederea lui Gaius Caesar, abia sosit în Asia⁹⁰. Tacitus susținea că atitudinea lipsită de respect a lui Archelaos a fost rezultatul sfaturilor primite din partea apropiaților lui Augustus, care îl îndemneau să-l cultive pe Gaius Caesar, unicul fiu al principelui rămas în viață și prezumtiv succesori la purpura imperială⁹¹. Cum în acea perioadă (2 a.Chr. – 2 p.Chr.) ambiția Liviei era pusă la grea încercare, afrontul adus de Archelaos fiului său se pare că a fost perceput ca o jignire personală. Din acest motiv, afirma

⁸³ KLEBS 1897, nr. 777, 784; *Fasti Consulares inde a Caesaris nece usque ad Imperium Diocletiani 1881*, p. 7; Imp(erator) Caesar divi Iulii f. V Sex. Appuleius Sex. f. Sex. n.

⁸⁴ KLEBS 1897, nr. 784.

⁸⁵ TACITUS, *Annales* 2.50; BARRETT 2002, p. 167; SEAGER 2005, p. 128.

⁸⁶ TACITUS, *Annales* 2.50; BARRETT 2002, p. 167; SEAGER 2005, p. 129.

⁸⁷ TACITUS, *Annales* 2.50; SEAGER 2005, p. 129.

⁸⁸ SUETONIUS, *Tiberius* 50.2; BAUMAN 1994, p. 137.

⁸⁹ TACITUS, *Annales* 2.42.

⁹⁰ CASSIUS DIO 57.17.

⁹¹ TACITUS, *Annales* 2.42.

Tacitus, Iulia Augusta a acceptat să dea curs cererii fiului său, cerându-i lui Archelaos, printr-o scrisoare, să vină la Roma pentru a-și cere scuze pentru ofensa din trecut, iertarea fiindu-i asigurată. Archelaos a acceptat cererea, fie pentru că nu și-a dat seama de capcana întinsă, fie din teama de a nu fi adus cu forța la Roma⁹².

Sosirea în capitală nu a fost fastuoasă și Tiberius l-a primit cu răceală, iar la scurt timp după aceea i-au fost aduse acuzații în fața Senatului. Tacitus nu înregistrează conținutul acuzațiilor și nici nu o implică pe Iulia Augusta în instrumentarea procesului, iar Cassius Dio menționează că trimiterea în judecată a lui Archelaos a avut la bază un decret imperial, deși regele era foarte bătrân și senil⁹³. Suetonius, în schimb, nu reține niciun proces, ci doar faptul că Archelaos a fost adus la Roma prin promisiuni și ademeniri, nemaifiind lăsat să se întoarcă în patria sa⁹⁴. Spre deosebire de Tacitus, care relatează că Archelaos, confruntându-se cu acuzațiile, fie și-a pus capăt zilelor, fie a murit de amărăciune și din cauza vârstei înainte de finalizarea procesului⁹⁵, Cassius Dio susținea că senilitatea i-a adus achitarea, dar că a murit la Roma, la scurt timp după terminarea procesului⁹⁶. Decesul lui Archelaos a fost urmat de hotărârea transformării Cappadociei în provincie romană, guvernată de un oficial de rang equestru⁹⁷.

Una dintre cele mai rușinoase pagini ale domniei lui Tiberius a fost scrisă în anul 20 p.Ch., când a avut loc judecarea lui Cn. Piso, fost guvernator al Siriei, și a soției sale, Munatia Plancina, pentru acuzațiile de asasinare a lui Germanicus și încercare de recuperare a provinciei prin forța armelor. Procesul lui Cn. Piso a fost demarat chiar a doua zi după sosirea sa în capitală. Tacitus este cel care oferă cele mai multe detalii cu privire la desfășurarea și soluțiile acestuia, în baza documentului emis de Senat pe 10 decembrie 20 p.Ch.. Primele acuzații au fost aduse în fața consulilor de către Fulcinius Trio. Cum prietenii lui Germanicus, martori ai suferințelor acestuia, se aflau în oraș, ei au declinat calitatea de acuzator a lui Trio, susținându-și poziția ca informatori și martori. Deoarece principele se afla printre suspectii nominalizați de Germanicus pe patul de moarte, iar Agrippina Maior probabil făcea presiuni, acuzatorii au cerut ca procesul să fie instrumentat chiar de Tiberius. Pentru a nu se crea și mai multă zarvă în jurul său, Tiberius a acceptat în primă instanță să se ocupe de acest caz, a ascultat în compania unor prieteni atât acuzațiile martorilor, cât și rugămintele lui Cn. Piso, dar a lăsat ulterior întreaga afacere pe seama Senatului, deoarece salvarea fostului guvernator însemna propria sa incriminare⁹⁸.

Printre personajele rugate de Cn. Piso să-i susțină cauza în fața instanței se număra și Asinius Gallus, soțul Vipsaniei Agrippina, personaj detestat de Tiberius⁹⁹. Acesta însă, ca și ceilalți, a refuzat solicitarea, cazul fiind preluat de

⁹² TACITUS, *Annales* 2.42; BARRETT 2002, p. 80-81; BAUMAN 1994, p. 136.

⁹³ CASSIUS DIO 57.17.

⁹⁴ SUETONIUS, *Tiberius* 37.4; BARRETT 2002, p. 80.

⁹⁵ TACITUS, *Annales* 2.42; BAUMAN 1994, p. 136.

⁹⁶ CASSIUS DIO 57.17; BAUMAN 1994, p. 136.

⁹⁷ SUETONIUS, *Tiberius* 37.4; TACITUS, *Annales* 2.42; CASSIUS DIO 57.17.

⁹⁸ TACITUS, *Annales* 3.10; CASSIUS DIO 57.18; SEAGER 2005, p. 95-96; BARRETT 2002, p. 88.

⁹⁹ TACITUS, *Annales* 1.12; MARAÑÓN 1956, p. 40-41.

M. Lepidus, L. Piso, fratele acuzatului și protagonistul incidentului din 16 p.Chr., și Livineus Regulus.

Discursul lui Tiberius din ziua deschiderii oficiale a procesului a fost echilibrat, menționând motivul numirii lui Cn. Piso la guvernarea Siriei și cerând, pentru o eventuală culpă, o judecată nepărtinitoare; în ceea ce privea ofensa adusă principelui, el urma să "beneficieze" de ura lui Tiberius și de expulzarea din rândul prietenilor. Pentru o eventuală vină pedepsită cu moartea, Cn. Piso trebuia judecat în Senat. Tiberius a cerut, de asemenea, ca bănuielile legate de otrăvirea lui Germanicus să fie atent cercetate și nicio parte implicată în proces să nu se abată de la poziția sa, durerea principelui și a lui Drusus II urmând a nu fi luate în considerație pe parcursul anchetei și în momentul pronunțării sentinței. Totuși, Tiberius nu s-a limitat doar la acuzația de asasinat, ci a cerut și anchetarea acuzațiilor legate de tulburările provocate în rândurile armatei din Siria, precum și a tentativei de restabilire a sa ca guvernator al provinciei pe calea armelor¹⁰⁰.

Cercetările au fost amânate două zile, pentru strângerea dovezilor împotriva fostului guvernator, iar după alte șase urmau să fie prezentate depozițiile apărării timp de trei zile. Fulcinius Trio l-a acuzat pe Cn. Piso de fărâdelegi săvârșite pe când se afla la guvernarea Hispaniei, dar fără a se lega de cauza procesului aflat pe rol. În schimb, Servaeus, Veranius și Vitellius au fost cei care au prezentat atrocitățile comise de învinuit alături de Plancina în perioada 18 – 19 p.Chr., atât împotriva lui Germanicus, cât și împotriva statului roman¹⁰¹. Apărarea, în ciuda eforturilor depuse, nu a putut, în baza mărturiilor lui Piso, să respingă nicio acuzație, cu excepția celei de otrăvire a lui Germanicus, dar și aceasta, se pare, cu argumente neconvingătoare. Tacitus nota, în continuare, că „judecătorii fură neînduplecați din felurite temeieri: împăratul pentru că Piso pornise război împotriva provinciei, Senatul pentru că nu era în niciun fel de crezut că Germanicus a murit altfel decât în urma unor viclene uneltiri”¹⁰². Așadar, Tiberius participa la anchetă și proces în calitate de senator, urmărind cu atenție cursul evenimentelor, deoarece poporul credea că Piso acționase ca executant al principelui¹⁰³.

Pe de altă parte, Plancina, căreia i s-au adus aceleași acuzații, cu excepția celei legate de ridicarea armelor împotriva statului, și care inițial și-a susținut soțul afirmând că îi va împărtași soarta, a apelat la bunăvoința Iuliei Augusta pentru a obține exonerarea. Influența Iuliei Augusta a dus la judecarea separată a Plancinei și la declararea nevinovăției acesteia chiar de către Tiberius. În consecință, la insistențele fiilor săi, Cn. Piso a cerut rejudecarea procesului, însă lipsa oricărei manifestări din partea principelui l-a înspăimântat. Lipsit de orice fel de susținere, Cn. Piso, întors în locuința sa sub pretextul studierii apărării, și-a redactat ultimele dorințe, iar în zorii zilei următoare a fost găsit cu gâtul

¹⁰⁰ TACITUS, *Annales* 3.12; SEAGER 2005, p. 96.

¹⁰¹ TACITUS, *Annales* 3.13; AÉ 1993, 21a = AÉ 1996, 885 = AÉ 1997, 29 = AÉ 1998, 28 = AÉ 1999, 32 = AÉ 2000, 37 = AÉ 2001, 33 = AÉ 2002, 43 = AÉ 2005, 45 = AÉ 2006, 134, r. 23-70.

¹⁰² TACITUS, *Annales* 3.14.

¹⁰³ Suetonius, *Caligula* 2; LIMOGES 2008, p. 34.

străpuns¹⁰⁴. Ultimele dorințe scrise ale lui Cn. Piso erau legate de iertarea fiilor săi, unul rămas la Roma și celălalt simplu executant al ordinelor sale, însă despre Plancina nu a pomenit absolut nimic¹⁰⁵, fie din cauza trădării, fie pentru că o știa protejată de Iulia Augusta.

Îndoielile asupra nevinovăției lui Tiberius au continuat să circule chiar și după decesul principelui. Tacitus consemna că auzise de la cei care trăiseră acele momente unele lucruri grave. Piso ar fi deținut „niște tăblițe, pe care el însuși nu le-a dat în vileag și despre care prietenii lui au spus în repetate rânduri că ele cuprind o scrisoare a lui Tiberius către Piso, precum și însărcinări date împotriva lui Germanicus; că Piso a avut de gând să le citească în Senat și să-i aducă împăratului învinuiri; și așa ar fi făcut dacă n-ar fi fost înșelat prin făgăduieli deșarte de Seianus; mai spuneau bătrânii că Piso nu și-a luat singur viața, ci i s-a trimis un călău”¹⁰⁶. Probabil, amintirea anilor în care familia lui Germanicus a fost persecutată și decimată de Seianus cu complicitatea lui Tiberius a dus și la răspândirea zvonului protejării principelui de către prefectul pretoriului în fața unor acuzații atât de grave. În orice caz, otrăvirea și implicarea lui Tiberius și chiar a Iuliei Augusta în decesul lui Germanicus nu au fost demonstrate niciodată¹⁰⁷. Salvarea Plancinei, precedată de refuzul propriilor fii de a-i veni în ajutor cu mărturii favorabile¹⁰⁸, rușinea la care a fost supus principele, care a dat vina pe intervenția mamei sale, și oprobiul public pe care și l-au atras au zdruncinat puternic imaginea familiei imperiale¹⁰⁹. În ciuda acestei stări generale, propunerea lui Valerius Messalinus, de a se aduce mulțumiri publice „lui Tiberius și Augustei și Antoniei și Agrippinei și lui Drusus pentru răzbunarea morții lui Germanicus”¹¹⁰, pare să fi fost acceptată. Ulterior, propunerea a fost completată și cu numele lui Claudius¹¹¹.

Reputația Liviei a avut de suferit pentru abuzul de putere manifestat în susținerea Plancinei. Populația Romei, martoră la acest proces, considera că setea de sânge a Liviei și a lui Tiberius nu se va stinge până când familia nu va fi decimată. Cum Livia fusese părtașă la moartea propriului nepot, tot așa putea să acționeze și împotriva Agrippinei și a copiilor lui Germanicus¹¹².

Tensiunea dintre mamă și fiu se pare că a continuat să crească de-a lungul timpului, în accepțiunea istoricilor antici fiind unul dintre motivele care l-au determinat pe Tiberius să părăsească Roma¹¹³. Lipsită de principalul său „purtător

¹⁰⁴ TACITUS, *Annales* 3.15; CASSIUS DIO 57.18; SEAGER 2005, p. 98; BARRETT 1996, p. 31; BARRETT 2002, p. 88; BURNS 2007, p. 51; SEVERY 2000, p. 330, 334; BARBOȘ & NEDU 2012, p. 151.

¹⁰⁵ TACITUS, *Annales* 3.16; SEAGER 2005, p. 98; BAUMAN 1994, p. 142.

¹⁰⁶ TACITUS, *Annales* 3.16; BARRETT 2002, p. 88.

¹⁰⁷ LIMOGES 2008, p. 34.

¹⁰⁸ TACITUS, *Annales* 3.17; SEAGER 2005, p. 98.

¹⁰⁹ TACITUS, *Annales* 3.17; BARRETT 2002, p. 89, 169.

¹¹⁰ TACITUS, *Annales* 3.18; *AE* 1993, 21a = *AE* 1996, 885 = *AE* 1997, 29 = *AE* 1998, 28 = *AE* 1999, 32 = *AE* 2000, 37 = *AE* 2001, 33 = *AE* 2002, 43 = *AE* 2005, 45 = *AE* 2006, 134, r. 123-151; SEAGER 2005, p. 98-99; LIMOGES 2008, p. 39; BARRETT 2002, p. 89.

¹¹¹ TACITUS, *Annales* 3.18.

¹¹² TACITUS, *Annales* 3.17; BARRETT 2002, p. 90.

¹¹³ SUETONIUS, *Tiberius* 51.1; TACITUS, *Annales* 4.57; BURNS 2007, p. 17; BARRETT 2002, p. 97.

de cuvânt” în raport cu instituțiile statului, căci pietatea filială era privită ca principala armă de constrângere a împărătesei¹¹⁴, Iulia Augusta nu mai apare, după anul 26 p.Chr., ca un personaj determinant pe scena vieții politice romane¹¹⁵. După dispariția primului principe, obținând titlul de *Augusta* și fiind adoptată prin testament de către defunctul său soț, Livia și-a reconsiderat poziția prin încercarea de a acționa ca partener la guvernare alături de Tiberius. Încercările Senatului de a-i conferi Iuliei Augusta o nouă serie de onoruri au fost aspru criticate de Tiberius, un principe tradiționalist și oponent al implicării femeilor în viața politică. Caracterul dominant al Iuliei Augusta a fost sancționat de Tiberius prin retragerea pe insula Capri¹¹⁶, lipsind-o astfel de posibilitatea de a acționa în plan politic, iar la funeraliile ei a refuzat justificat să participe, privând-o, și de această dată, de onorurile specifice statutului deținut întreaga viață.

BIBLIOGRAFIE

- BARBOȘ & NEDU 2012 – A. Barboș, D. Nedu, *Otrăviri în dinastia Iulio - Claudiană. Zvonuri, tradiție literară și interpretări istorice*, Pontica 45 (2012), p. 135-170.
- BARBOȘ 2014 – A. BARBOȘ, *Iulia Augusta. Putere reală sau titlu onorific?*, în: V. Iliescu, D. Nedu, A. Barboș (ed.), *Graecia, Roma, Barbaricum. In memoriam Vasile Lica*, Galați, 2014, p. 223-232.
- BARRETT 1996 – A. A. Barrett, *Agrippina. Sex, Power and Politics in the Early Empire*, London, 1996.
- BARRETT 2002 – A. A. Barrett, *Livia: First Lady of Imperial Rome*, London, 2002.
- BAUMAN 1994 – R. A. Bauman, *Women and Politics in Ancient Rome*, London, 1994.
- BURNS 2007 – J. Burns, *Great Women of the Imperial Rome. Mothers and Wives of the Caesars*, New York, 2007.
- KLEBS 1897 – E. Klebs (ed.), *Prosopographia Imperii Romani saec. I, II, III*, vol. I, Borussia, 1897.
- LIGHTMAN & LIGHTMAN 2008 – M. Lightman, B. Lightman, *A to Z of Ancient Greek and Roman Women*, New York, 2008.
- LIMOGES 2008 – S. Limoges, *The Portrayal of Germanicus in Tacitus' Annales and the Historicity of the Germanicus - Tiberius Conflict*, *Hirundo. The McGill Journal of Classical Studies* 6 (2008), p. 32-40.
- MARAÑÓN 1956 – G. Marañón, *Tiberius. A Study in Resentment*, London, 1956.
- SCOTT 1932 – K. Scott, *Tiberius' Refusal of the Title "Augustus"*, *Classical Philology* 27 (1932) 1, p. 43-50.
- SEAGER 2005 – R. Seager, *Tiberius*, Oxford, 2005.
- SEVERY 2000 – B. Severy, *Family and State in the Early Imperial Monarchy: The Senatus Consultum de Pisone Patre, Tabula Siarensis, and Tabula Hebana*, *Classical Philology* 95 (2000), p. 318-337.
- SHOTTER 1974 – D. C. A. Shotter, *Cn. Cornelius Cinna Magnus and the Adoption of Tiberius*, *Latomus* 33 (1974), p. 306-313.
- SWAN 2004 – P. M. Swan, *The Augustan Succession: An Historical Commentary on Cassius Dio's History, Books 55-56 (9 BC - AD 14)*, Oxford, 2004.

¹¹⁴ TACITUS, *Annales* 6.3.

¹¹⁵ BARRETT 2002, p. 170.

¹¹⁶ Suetonius, *Tiberius* 51.2; BARBOȘ 2014, p. 230.